

rum gradum creaturas producat: quam si unum tantum produxisset.

7. Amplius. Operi à summo bono artifice. factum non debuit deesse summa perfectio. Sed bonum ordinis diversorum est melius quolibet illorum ordinatum per se sumpto: est enim formale respectu singularium, sicut perfectio totius respectu partium. Non debuit ergo bonum ordinis operi Dei deesse. Hoc autem bonum esse non posset, si diversitas, & inæqualitas creaturarum non fuisset. Est igitur diversitas, & inæqualitas in rebus creatis non à casu, non propter materiæ diversitatem, non propter intervntum aliarum causarum, vel meritum, sed ex propria Dei intentione, perfectionem creaturæ dare volentis, quale possibile erat eam habere.

Hinc est quod dicitur Genes. 1. 31. *Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona*; cum de singulis dixisset, quod sunt bona: quia singula quidem sunt in suis naturis bona, simul autem omnia valde bona, propter ordinem universi, quæ est ultima, & nobilissima perfectio in rebus.

CAPUT XLVI.

Quod oportuit ad perfectionem universi esse aliquas naturas intellectuales.

I. Part. quæst. l. art. 1.

HAC igitur existente causa diversitatis in rebus, restat nunc de ipsis rebus distinctis prosequi, quantum ad fidei veritatem pertinet, quod erat tertium à nobis propositum: & ostendemus primo quod ex divina dispositione perfectionem rebus creatis secundum suum modum optimum assignante, consequens fuit quod quædam creaturæ intellectuales fierent in summo rerum vertice constitutæ.

1. Tunc enim effectus maxime perfectus est quando in suum redit principium: unde & circulus inter omnes figuras, & motus circularis inter omnes motus est maxime perfectus, quia in eis ad principium (1) reditur. Ad hoc igitur quod universum creaturarum ultimam perfectionem consequatur, oportet creaturas ad suum redire principium. Redeunt autem ad suum principium singulæ & omnes creaturæ, in quantum sui principii similitudinem gerunt, secundum suum esse, & suam naturam, in quibus quamdam perfectionem habent; sicut & omnes effectus tunc maxime perfecti sunt quando maxime simulantur causæ agentis, ut domus quando maxime similatur arti, & ignis quando maxime similatur generanti. Cum igitur intellectus Dei, creaturarum productionis principium sit, ut supra cap. xxiii. & xxiv. ostensum est, necesse fuit ad creaturarum perfectionem quod aliquæ creaturæ essent intelligentes.

2. Amplius. Perfectio secunda in rebus addit supra primam perfectionem. Sicut autem esse & natura rei consideratur secundum primam perfectionem, ita operatio secundum perfectionem secundam. Oportuit igitur ad consummatam universi perfectionem esse aliquas creaturas quæ in Deum redirent non solum secundum naturæ similitudinem, sed etiam per operationem: quæ quidem non potest esse nisi per actum intellectus, & voluntatis: quia nec ipse Deus aliter erga se ipsum operationem habet. Oportuit igitur ad perfectionem optimam universi, esse aliquas creaturas intellectuales.

(1) Al. reducitur.

3. Adhuc. Ad hoc quod perfecte divinæ bonitatis repræsentatio per creaturas fieret, oportuit, ut supra cap. xlv. ostensum est, non solum quod res bonæ fierent, sed etiam quod ad aliorum bonitatem agerent. Assimilatur autem perfecte aliquid alteri in agendo, quando non solum est eadem species actionis, sed etiam idem modus agendi. Oportuit igitur ad summam rerum perfectionem quod essent aliquæ creaturæ quæ agerent hoc modo quo Deus agit. Ostensum est autem supra cap. xxiii. quod Deus agit per intellectum, & voluntatem. Oportuit igitur aliquas creaturas esse intelligentes, & volentes.

4. Amplius. Similitudo effectus ad causam agentem attenditur secundum formam effectus, qui præexistit in agente: agens enim agit sibi simile in forma secundum quam agit. Forma autem agentis recipitur quidem in effectu quandoque secundum eundem modum essendi quo est in agente, sicut forma ignis generati eundem essendi habet modum cum forma ignis generantis; quandoque vero secundum alium modum essendi, sicut forma domus quæ est intelligibiliter in mente artificis, recipitur materialiter in domo, quæ est extra animam. Patet igitur perfectionem esse primam similitudinem quam secundam. Perfectio autem universitatis creaturarum consistit in similitudine ad Deum, sicut etiam perfectio, cujuslibet effectus in similitudine ad causam agentem. Requirit igitur summa universi perfectio non solum secundam assimilationem creaturæ ad Deum, sed etiam primam, quantum possibile est. Forma autem per quam Deus agit creaturam, est forma intelligibilis in ipso: est enim agens per intellectum, ut supra cap. xxiii. ostensum est. Oportet igitur ad summam perfectionem universi esse aliquas creaturas in quibus secundum esse intelligibile forma divini intellectus exprimitur, & hoc est esse creaturas secundum suam naturam intellectuales.

5. Item. Ad productionem creaturarum nihil aliud movet Deum nisi sua bonitas, quam rebus aliis communicare voluit, secundum modum assimilationis ad ipsum, ut ex dictis Lib. I. cap. lxxxviii. patet. Similitudo autem unius invenitur in altero dupliciter: uno modo quantum ad esse naturæ, sicut similitudo caloris ignis est in re calefacta per ignem; alio modo secundum cognitionem, sicut similitudo ignis est in visu, vel tacto. Ad hoc igitur quod similitudo Dei perfecte esset in rebus modis possibilibus, oportuit quod divina bonitas rebus per similitudinem communicaretur non solum in essendo, sed etiam in cognoscendo. Cognoscere autem divinam bonitatem solus intellectus potest. Oportuit igitur esse creaturas intellectuales.

6. Adhuc. In omnibus decenter ordinatis habitu- do secundorum ad ultima imitatur habitum primæ ad omnia secunda, & ultima, licet quandoque deficienter. Ostensum est autem I. Lib. cap. xxv. xxxi. & ltv. quod Deus in se omnes creaturas comprehendit, & hoc repræsentatur in corporalibus creaturis, licet per alium modum: semper enim invenitur superius corpus comprehendens, & continens inferius, tamen secundum extensionem quantitatis; quum Deus omnes creaturas simplici modo, & non quantitatis extensione contineat. Ut igitur nec in hoc modo continendi, Dei imitatio creaturis deesset, factæ sunt creaturæ intellectuales, quæ creaturas corporales continerent, non extensione quantitatis, sed simpliciter per modum intelligibilem: nam quod intel-

llegitur, est in intelligente, & ejus intellectuali operatione comprehenditur.

CAPUT XLVII.

Quod substantiæ intellectuales sint volentes.

I. Part. quæst. lxx. art. 1.

HAS autem substantiæ intellectuales necesse est esse volentes.

1. Inest enim omnibus appetitus boni, quum bonum sit quod omnia appetunt, ut Philosophi tradunt I. Eth. cap. 1. Hujusmodi autem appetitus in his quidem quæ cognitione carent, dicitur naturalis appetitus, sicut dicitur, quod lapis appetit esse deorsum; in his autem quæ cognitionem sensitivam habent, dicitur appetitus animalis, qui dividitur in concupiscibilem, & irascibilem; in his vero quæ intelligunt, dicitur appetitus intellectualis, seu rationalis, qui est voluntas. Substantiæ igitur intellectuales creatæ habent voluntatem.

2. Adhuc. Id quod est per aliud, reducitur ad id quod est per se tanquam in prius: unde & secundum Philosophum VIII. Physic. text. com. xxxiii. & infr. mota ab alio reducuntur in prima moventia se ipsa: in syllogismis etiam conclusiones, quæ sunt motæ ex aliis, reducuntur in prima principia, quæ sunt nota per se ipsa. Inveniuntur autem in substantiis creatis quædam quæ non agunt se ipsa ad operandum, sed aguntur vi naturæ, sicut inanimata, plantæ, & animalia bruta, non enim est in eis agere, & non agere. Oportet ergo quod fiat reductio ad alia prima, quæ se ipsa agant ad operandum. Prima autem in rebus creatis sunt substantiæ intellectuales, ut supra (cap. xlvi. ostensum est. Hæ igitur substantiæ se agunt ad operandum. Hoc autem est proprium voluntatis, per quam substantia aliqua est domina sui actus, utpote in ipsa existens agere, & non agere. Substantiæ igitur intellectuales creatæ habent voluntatem.

3. Amplius. Principium cujuslibet operationis est forma per quam aliquid est actu, quum omne agens agat in quantum est actu. Oportet igitur quod secundum modum formæ sit modus operationis consequentis formam. Forma igitur quæ non est ab ipso agente per formam, causat operationem cujus agens non est dominus. Si qua vero fuerit forma quæ sit ab eo qui per ipsam operatur, etiam consequentis operationis dominium habebit. Formæ autem naturales, ex quibus sequuntur motus, & operationes naturales, non sunt ab his quorum sunt formæ, sed ab exterioribus agentibus totaliter, cum per formam naturalem unumquodque habeat esse in sua natura: nihil autem potest sibi esse causa essendi; & ideo quæ moventur naturaliter, non movent se ipsa: non enim grave movet se ipsum deorsum, sed generans quod dedit ei formam. In animalibus etiam brutis formæ sensatæ, vel imaginatæ moventes, non sunt adinventæ ab ipsis animalibus brutis, sed sunt receptæ in eis ab exterioribus sensibilibus, quæ in sensum agant, & judicare per naturalem æstimationem: unde licet quodammodo dicantur movere se ipsa, in quantum eorum una pars est movens, & alia est mota; tamen ipsum movere non est eis ex se ipsis, sed partim ex exterioribus sensibus, & partim à natura: in quantum enim appetitus movet membra, dicuntur se ipsa movere, quod habent supra inanimata, & plantas; in quantum vero ipsam appetere sequitur de necessitate

in eis ex formis acceptis per sensum, & judicium naturalis æstimationis, non sibi sunt causa quod moventur, unde non habent dominium sui actus. Forma autem intellectua, per quam substantia intellectualis operatur, est ab ipso intellectu, utpote per ipsum concepta, & quodammodo excogitata, ut patet de forma artis, quam artifex concipit, & excogitat, & per eam operatur. Substantiæ igitur intellectuales se ipsas agunt ad operandum ut habentes suæ operationis dominium: habent igitur voluntatem.

4. Item. Activum oportet esse proportionatum passivo, & motivum mobili. Sed in habentibus cognitionem vis apprehensiva se habet ad appetitivam sicut motivum ad mobile: nam comprehensum per sensum, vel imaginationem, vel intellectum, movet appetitum intellectualem, vel animale. Apprehensio autem intellectiva non determinatur ad quædam, sed est omnium: unde & de intellectu possibili Philosophus dicit in III. de Anima text. comm. x. quod est quo est omnia fieri. Appetitus igitur intellectualis substantiæ est ad omnia se habens. Hoc autem est proprium voluntatis ut ad omnia se habeat: unde & in III. Ethic. cap. v. Philosophus dicit, quod est possibile, & impossibile. Substantiæ igitur intellectuales habent voluntatem.

CAPUT XLVIII.

Quod substantiæ intellectuales sunt liberi arbitrii.

I. Part. quæst. lxx. art. 3.

EX hoc autem apparet quod prædictæ substantiæ sunt liberi arbitrii in operando.

1. Quod enim arbitrio agant, manifestum est ex eo quod per cognitionem intellectivam judicium habent de operandis. Libertatem autem necesse est eas habere, si habent dominium sui actus, ut cap. xlvi. ostensum est. Sunt igitur prædictæ substantiæ liberi arbitrii in agendo.

2. Item. Liberum est quod sui causa est. Quod ergo non est sibi causa agendi, non est liberum in agendo. Quæcumque autem non moventur, neque agunt nisi ab aliis mota, non sunt sibi ipsis causa agendi. Sola ergo moventia se ipsa libertatem in agendo habent; & hæc sola judicio agunt: nam movens se ipsum dividitur in movens, & motum: motum autem est appetitus ab intellectu, vel phantasia, aut sensu motus, quorum est judicare. Horum igitur hæc sola libere judicant quæcumque in judicando se ipsa movent. Nulla autem potentia judicans se ipsam ad judicandum movet, nisi supra actum suum reflectatur: oportet enim, si se ad judicandum agit, quod summiudicium cognoscat; quod quidem solus intellectus est. Sunt igitur animalia irrationalia quodammodo liberi quidem motus, sive actionis, non autem liberi iudicii; inanimata autem, quæ solum ab aliis moventur, neque liberæ actionis sunt, aut motus; intellectualia vero non solum liberæ actionis, sed etiam liberi iudicii: quod est liberum arbitrium habere.

3. Adhuc. Forma apprehensa est principium movens, secundum quod apprehenditur sub ratione boni, vel convenientis: actio enim exterior in moventibus se ipsa procedit ex iudicio quo judicatur aliquid esse bonum, vel convenientem per formam prædictam. Si igitur judicans ad judicandum se ipsum moveat, oportet quod per aliquam alioformam apprehensam se moveat ad judicandum: quæ quidem esse non

non potest nisi ipsa ratio boni, vel convenientis, per quam de quolibet determinato bono, vel convenienti iudicatur. Illa igitur sola se ad iudicandum movent quæ communem boni, vel convenientis rationem apprehendunt. Hæc autem sunt sola intellectualia. Sola igitur intellectualia se non solum ad agendum, sed etiam ad iudicandum movent: sola igitur ipsa sunt libera in iudicando; quod est liberum arbitrium habere.

4. Amplius. A conceptione generali non sequitur motus & actio, nisi mediante particulari apprehensione: eo quod motus, & actio erga particularia est. Intellectus autem naturaliter est universalium apprehensivus. Ad hoc igitur quod ex apprehensione intellectus sequatur motus, aut quæcumque actio, oportet quod universalis intellectus conceptio applicetur ad particularia. Sed universale continet in potentia multa particularia. Potest igitur applicatio conceptionis intellectualis fieri ad plura, & diversa. Iudicium igitur intellectus de agibilibus non est determinatum ad unum tantum: habent igitur omnia intellectualia liberum arbitrium.

5. Præterea. Iudicii libertate carent aliqua vel propter hoc quod nullam habent iudicium, sicut quæ cognitione carent, ut lapides, & plantæ; vel quia habent iudicium à natura determinatum ad unum, sicut irrationalia animalia: naturali enim æstimatione iudicat ovis lupum sibi nocivum, & ex hoc iudicio fugit ipsum: similiter autem in aliis. Quæcumque igitur habent iudicium de agendis non determinatum ad unum à natura, necesse est liberi arbitrii esse. Huiusmodi autem sunt omnia intellectualia: intellectus enim apprehendit non solum hoc vel illud bonum, sed ipsum bonum commune: unde quum intellectus per formam apprehensam moveat voluntatem; in omnibus autem movens, & motum oporteat esse proportionata: voluntas substantiæ intellectualis non erit determinata à natura nisi ad bonum commune. Quidquid igitur offertur sibi sub ratione boni, poterit voluntas inclinari in illud, nulla determinatione naturali in contrarium prohibente. Omnia igitur intellectualia liberam voluntatem habent ex iudicio intellectus venientem; quod est liberum arbitrium habere, quod diffinitur *liberum de ratione iudicium*.

CAPUT XLIX.

Quod substantia intellectualis non sit corpus.

I. Part. quæst. I. art. I.

EX præmissis autem ostenditur quod nulla substantia intellectualis est corpus.

1. Nullum enim corpus invenitur aliquid continere nisi per commensurationem quantitatis: unde & si se toto totum aliquid continet, & partem parte continet; majorem quidem majore, minorem autem minore. Intellectus autem non comprehendit rem aliquam intellectam per aliquam quantitatis commensurationem, cum se toto intelligat, & comprehendat totum, & partem, majora in quantitate, & minora. Nulla igitur substantia intelligens est corpus.

2. Amplius. Nullum corpus potest alterius corporis formam substantialem recipere, nisi per corruptionem, suam formam amittat. Intellectus autem non corrumpitur, sed magis perficitur per hoc quod recipit formas omnium corporum: perficitur enim intelligendo; intelligit autem secundum quod habet in se formas intellectuum. Nulla igitur substantia intellectualis est corpus.

3. Adhuc. Principium diversitatis individuorum ejusdem speciei est divisio materiæ secundum quantitatem: forma enim hujus ignis à forma illius ignis non differt nisi per hoc quod est in diversis partibus, in quas materia dividitur; nec aliter quam divisione quantitatis, sine qua substantia est indivisibilis. Quod autem recipitur in corpore, recipitur in eo secundum quantitatis divisionem. Ergo forma non recipitur in corpore nisi ut individuata. Si igitur intellectus esset corpus, formæ rerum intelligibiles non reciperentur in eo nisi ut individuata. Intellectus autem intellectus res per formas earum, quas penes se habet. Non ergo intellectus intelligit universalia, sed solum particularia: quod patet esse falsum. Nullus igitur intellectus est corpus.

4. Item. Nihil agit nisi secundum suam speciem, eo quod forma est principium agendi in unquoque. Si igitur intellectus sit corpus, actio ejus ordinem corporum non excedat. Non igitur intelligit nisi corpora. Hoc autem patet esse falsum: intelligimus enim multa quæ non sunt corpora. Intellectus igitur non est corpus.

5. Adhuc. Si substantia intelligens est corpus, aut est finitum, aut infinitum. Corpus autem esse infinitum actu, est impossibile, ut in Phys. Lib. III. text. comm. xxiv. & infra, & I. cæli text. comm. xxxv. & infra probatur. Est igitur finitum corpus, si corpus esse ponitur. Hoc autem est impossibile: in nullo enim corpore finito potest esse potentia infinita, ut supra Lib. I. cap. xlii. probatum est. Potentia autem intellectus est quodammodo infinita in intelligendo: in infinitum enim intelligit species numerotum augendo; & similiter species figurarum, & proportionem: cognoscit etiam universale, quod est virtute infinitum secundum suum ambitum: continet enim individua, quæ sunt potentia infinita. Non est igitur intellectus corpus.

6. Amplius. Impossibile est duo corpora se invicem continere, cum continens excedat contentum. Duo autem intellectus se invicem continent, & comprehendunt, dum unus alium intelligit. Intellectus igitur non est corpus.

7. Item. Nullus corporis actio reflectitur super agentem: ostensum est enim in Physicis Lib. VII. text. comm. I. & VIII. text. com. xl. & infra quod nullum corpus à se ipso movetur nisi secundum partem, ita scilicet quod una pars ejus sit movens, alia mota. Intellectus autem supra se ipsum agendo, reflectitur: intelligit enim se ipsum non solum secundum partem, sed secundum totum. Non est igitur corpus.

8. Adhuc. Actus corporis ad actionem non terminatur, nec motus ad motum, ut in Physicis Lib. V. text. com. x. & infra probatum est. Actio autem substantiæ intelligentis ad actionem terminatur: intellectus enim sicut intelligit rem, ita intelligit se intelligere, & sic in infinitum. Substantia igitur intellectus non est corpus.

Hinc est quod sacra Scriptura substantias intellectuales spiritus nominat; per quem modum consuevit Deum incorporeum nominare, secundum illud Joan. iv. 24. *Deus spiritus est*. Dicitur autem Sap. vii. 22. *Est autem in illa*, scilicet divina sapientia, *spiritus intelligentiæ* qui capiat omnes spiritus intelligibiles.

Per hoc autem excluditur error antiquorum Naturalium de quibus Arist. I. de Anima text. xx. & seq. qui nullam substantiam nisi corpoream esse ponebant: unde & animam credebant esse corpus, vel ignem, vel aerem, vel aquam, vel aliquid huiusmodi: quam

quidem opinionem in fidem christianam quidam inducere conati sunt, dicentes, animam esse corpus effigiatum, sicut corpus exterius figuratum.

CAPUT L.

Quod substantiæ intellectuales sunt immateriales.

I. Part. quæst. I. art. 2. & II. Sent. dist. 111. art. 1.

EX hoc autem apparet quod substantiæ intellectuales sunt immateriales.

1. Unumquodque enim ex materia & forma compositum, est corpus: diversas enim formas materia non nisi secundum diversas partes recipere potest: quæ quidem diversitas partium in materia esse non potest, nisi secundum quod per dimensiones in materia existentes una communis materia in plures dividitur: subtracta enim quantitate, substantia indivisibilis est. Ostensum est autem cap. xlii. quod nulla substantia intelligens est corpus. Relinquitur igitur quod non sit ex materia & forma composita.

2. Amplius. Sicut homo non est sine hoc homine, ita materia non est sine hac materia. Quidquid igitur in rebus est subsistens ex materia & forma compositum, est compositum ex materia & forma individuali. Intellectus autem non potest esse compositus ex materia & forma individuali: species enim rerum intellectarum fiunt intelligibiles actu per hoc quod à materia individuali abstrahuntur; secundum autem quod sunt intelligibiles actu, fiunt unum cum intellectu: unde & intellectum oportet esse absque materia individuali. Non est igitur substantia intelligens ex materia & forma composita.

3. Adhuc. Actio cujuslibet ex materia & forma compositi non est tantum formæ, nec tantum materiæ, sed compositi: ejus enim est agere cujus est esse; esse autem est compositi per formam, unde & compositum per materiam, & formam agit. Si igitur substantia intelligens sit composita ex materia & forma, intelligere erit ipsius compositi. Actus autem terminatur ad aliquid simile agenti: unde & compositum generans non generat formam, sed compositum. Si igitur intelligere sit actio compositi, non intelligitur nec materia, nec forma, sed tantum compositum. Hoc autem patet esse falsum. Non est igitur substantia intelligens composita ex materia & forma.

4. Item. Formæ rerum sensibilium perfectius esse habent in intellectu quam in rebus sensibilibus: sunt enim simpliciores, & ad plura se extendentes; per unam enim formam hominis intelligibilem, omnes homines intellectus cognoscit. Forma autem perfecte in materia existens, facit esse actu tale, scilicet vel ignem, vel coloratum; si autem non faciat aliquid esse tale, est imperfecte in illo, sicut forma caloris in aere ut in deferente, & sicut virtus primi agentis in instrumento. Si igitur intellectus sit ex materia & forma compositus, formæ rerum intellectarum facient intellectum esse actu talis naturæ, qualis est quod intelligitur; & sic sequitur error Empedoclis, qui dicebat quod ignem igne cognoscit anima, & terram terra, & sic de aliis; quod patet esse inconveniens. Non est igitur substantia intelligens composita ex materia & forma.

5. Præterea. Omne quod est in aliquo, est in eo per modum recipientis. Si igitur intellectus sit compositus ex materia & forma, formæ rerum erant in intellectu materialiter, sicut sunt extra animam. Sicut igitur extra animam non sunt intelligibiles actu,

ita nec existentes in intellectu.

6. Item. Formæ contrariorum, secundum esse quod habent in materia, sunt contrariæ, unde & se invicem expellunt; secundum autem quod sunt in intellectu, non sunt contrariæ; sed unum contrarium est ratio intelligibilis alterius, quia unum per aliud cognoscitur. Non igitur habent esse materiale in intellectu: ergo intellectus non est compositus ex materia & forma.

7. Adhuc. Materia non recipit aliquam formam de novo nisi per motum, vel mutationem. Intellectus autem non movetur per hoc quod recipit formas, sed magis quiescens perficitur, & intelligit: impeditur autem in intelligendo per motum. Non igitur recipiuntur formæ in intellectu sicut in materia, vel in re materiali: unde patet quod substantiæ intelligentes, immateriales sunt sicut & incorporeæ. Hinc est quod Dionysius dicit iv. cap. de div. Nom. *Propter divinæ bonitatis radios subsisterunt intellectuales omnes substantiæ, quæ sicut incorporeæ, & immateriales, omnes intelliguntur.*

CAPUT LI.

Quod substantiæ intellectuales non sunt formæ materiales, sed subsistentes.

PER eadem ostenditur quod naturæ intellectuales sunt formæ subsistentes, non autem existentes in materia, quasi esse earum à materia dependeat.

1. Formæ enim secundum se à materia dependentes, non ipsæ proprie habent esse, sed composita per ipsas. Si igitur naturæ intellectuales essent huiusmodi formæ, sequeretur quod haberent esse materiale, sicut & si essent ex materia & forma compositæ.

2. Adhuc. Formæ quæ per se non subsistunt, non possunt per se agere; agunt autem composita per eas. Si igitur naturæ intellectuales huiusmodi formæ essent, sequeretur quod non intelligerent, sed composita ex eis & materia; & sic intellectus esset compositus ex materia & forma: quod est impossibile; ut ostensum est cap. l.

3. Amplius. Si intellectus esset forma in materia, & non per se subsistens, sequeretur quod id quod recipitur in intellectu, reciperetur in materia: huiusmodi enim formæ quæ habent esse in materia obligatum, non recipiunt aliquid quod in materia non recipiatur. Cum igitur receptio formarum in intellectu non sit receptio formarum in materia, impossibile est quod intellectus sit forma materialis.

4. Præterea. Dicere, quod intellectus sit forma non subsistens, sed materiæ immersa, idem est secundum rem ac si dicatur, quod intellectus sit compositus ex materia & forma: differt autem solum secundum nomen: nam primo modo diceretur intellectus forma ipsa compositi, secundo vero modo diceretur intellectus ipsum compositum. Si igitur falsum est, intellectum esse compositum ex materia & forma, falsum erit quod sit forma non subsistens, sed materialis.

CAPUT LII.

Quod in substantiis intellectualibus differt esse, & quod est.

I. Sent. dist. v. quæst. 1.

NON est autem opinandum quod quamvis substantiæ intellectuales non sint corporeæ; nec ex ma-

materia & forma composita, nec in materia existentes, sicut formae materiales, quod propter hoc divinam simplicitati adaequantur.

1. Invenitur enim in eis aliqua compositio, ex eo quod non est idem in eis esse, & quod est. Si enim esse est subsistens, nihil praeter ipsum esse ei adjungitur, quia etiam in his quorum esse non esset subsistens, quod inest existenti praeter esse ejus, est quidem existenti unitum, non autem est unum cum esse ejus nisi per accidens, in quantum est unum subjectum habens esse, & id quod est praeter esse; sicut patet quod Sorti praeter suum esse substantiale, inest album, quod quidem diversum est ab ejus esse substantiali: non enim est idem esse Sortem, & esse album, nisi per accidens. Si igitur non sit esse in aliqua substantia, non remanebit aliquis modus in quo possit ei uniri illud quod est praeter esse. Esse autem, in quantum est esse, non potest esse diversum; potest autem diversificari per aliquid quod est praeter esse, sicut esse lapidis est aliud ab esse hominis. Illud igitur quod est subsistens, non potest esse nisi unum tantum. Ostensum est autem Lib. I. cap. XXI. & XLII. quod Deus est suum esse subsistens. Nihil igitur aliud praeter ipsum potest esse suum esse: oportet igitur in omni substantia quae est praeter ipsum, aliud esse ipsam substantiam, & aliud ejus esse.

2. Amplius. Natura communis, si separata intelligatur, non potest esse nisi una; quamvis habentes naturam illam plures possint inveniri: si enim natura animalis per se separata subsisteret, non haberet ea quae sunt hominis, vel quae sunt bovis: jam enim non esset animal tantum, sed homo, vel bos. Remotis autem differentis constitutivis specierum, remanet natura generis indivisa: quia eadem differentiae quae sunt constitutivae specierum, sunt divisa generis. Sic igitur si hoc ipsum quod est esse, sit commune, sicut genus esse separatum per se subsistens, non potest esse nisi unum; si vero non dividatur differentis sicut genus, sed per hoc quod est hujus vel illius esse, jam hoc magis est verum quod non potest esse per se existens nisi unum. Relinquitur igitur quod cum Deus sit esse subsistens, nihil aliud praeter ipsum est suum esse.

3. Adhuc. Impossibile est quod sit duplex esse omnino infinitum: esse enim quod omnino est infinitum, omnem perfectionem essendi comprehendit; & sic si duobus talis adesset infinitas, non inveniretur quo unum ab altero differret. Esse autem subsistens oportet esse infinitum, quia non terminatur aliquo recipiente. Impossibile est igitur esse aliquod esse subsistens praeter primum.

4. Item. Si sit aliquod esse per se subsistens, nihil competit ei nisi quod est entis in quantum est ens: quod enim dicitur de aliquo, non in quantum hujusmodi, non convenit ei nisi per accidens ratione subjecti: unde si separatim a subjecto ponatur, nullo modo ei competit. Esse autem ab alio causatum non competit entis in quantum est ens: alias omne ens esset ab alio causatum, & sic oporteret procedere in infinitum in causis, quod est impossibile, ut supra cap. XIII. I. Lib. ostensum est. Illud igitur esse quod est ens subsistens, oportet quod sit non causatum: nullum igitur ens causatum, est suum esse.

5. Amplius. Substantia uniuscujusque est ens per se, & non per aliud: unde esse lucidum actu non est de substantia aeris, quia est ei per aliud. Sed cuilibet rei creatae suum esse est ei per aliud, alias

non esset creatum. Nullius igitur substantiae creatae suum esse est sua substantia.

6. Item. Cum omne agens agat in quantum est actu; primo agenti, quod est perfectissimum, competit esse in actu, perfectissimo modo. Tanto autem aliquid est perfectius in actu, quanto talis actus est in via generationis posterior: actus enim est tempore potentia posterior in uno & eodem, quod de potentia ad actum procedit: perfectius est quoque in actu quod est ipse actus, quam quod est habens actum, hoc enim propter illud actus est. His ergo positus, constat ex supra I. Lib. cap. XIII. & XV. & XXI. hujus, ostensis, quod Deus solus est primum agens. Sibi ergo soli competit esse in actu perfectissimo modo; ut scilicet sit ipse actus perfectissimus. Hoc autem est esse ad quod generatio, & omnis motus terminatur: omnis enim forma, & actus est in potentia antequam esse acquirat. Solum igitur Deo competit quod sit ipsum esse, sicut soli competit quod sit primum agens.

7. Amplius. Ipsum esse competit primo agenti secundum propriam naturam: esse enim Dei est ejus substantia, ut cap. XXI. I. Lib. ostensum est. Quod autem competit alicui secundum propriam naturam suam, non convenit aliis nisi per modum participationis, sicut calor aliis corporibus ab igne. Ipsum igitur esse competit omnibus aliis a primo agente per participationem quamdam. Quod autem competit alicui per participationem, non est substantia ejus. Impossibile est igitur quod substantia alterius entis, praeter agens primum, sit ipsum esse. Hinc est quod Exod. I. I. proprium nomen Dei ponitur esse *Qui est*, quia ejus solius proprium est quod sua substantia non sit aliud quam suum esse.

CAPUT LIV.

Quod in substantiis intellectualibus creatis est actus, & potentia.

EX hoc autem evidenter apparet quod in substantiis intellectualibus creatis est compositio actus & potentiae.

1. In quocumque enim inveniantur aliqua duo, quorum unum est complementum alterius, proportio unius ad alterum est sicut proportio potentiae ad actum; nihil enim completur nisi per proprium actum. In substantia autem intellectuali creata inveniantur duo, scilicet substantia ipsa, & esse ejus quod non est ipsa substantia, ut ostensum est cap. praeced. ipsum autem esse est complementum substantiae existentis, unumquodque enim actu est per hoc quod esse habet. Relinquitur igitur quod in quolibet praedictarum substantiarum sit compositio actus & potentiae.

2. Amplius. Quod inest alicui ab agente, oportet esse actum ejus, agentis enim est facere aliquid actu. Ostensum est autem supra cap. XV. quod omnes aliae substantiae habent esse a primo agente; & per hoc ipsae substantiae creatae sunt quod esse ab alio habent. Ipsum igitur esse inest substantiis creatis ut quidam actus earum. Id autem cui actus inest, potentia est: nam actus, in quantum hujusmodi, ad potentiam refertur. In quolibet igitur substantia creata est potentia, & actus.

3. Item. Omne participans aliquid, comparatur ad ipsum quod participatur, ut potentia ad actum; per id enim quod participatur, fit participans actuale. Ostensum est autem supra Lib. I. cap. XXI. & cap. praeced. hujus, quod solus Deus est essen-

tialiter ens, omnia autem alia participant ipsum esse. Comparatur igitur substantia omnis creata ad suum esse sicut potentia ad actum.

4. Praeterea. Assimilatio alicujus ad causam agentem fit per actum: agens enim agit sibi simile in quantum est actu. Assimilatio autem cujuslibet substantiae creatae ad Deum est per ipsum esse, ut supra cap. XV. & praeced. ostensum est. Ipsum igitur esse comparatur ad omnes substantias creatas sicut actus earum: ex quo relinquitur quod in quolibet substantia creata sit compositio actus & potentiae.

CAPUT LIV.

Quod non est idem compositio ex materia & forma, & ex substantia & esse.

I. Part. quast. I. art. I.

NON est autem ejusdem rationis compositio ex materia & forma, & ex substantia & esse, quamvis utraque sit ex potentia & actu.

1. Primum quidem, quia materia non est ipsa substantia rei: nam sequeretur omnes formas esse accidentia, sicut antiqui Naturales opinabantur; sed materia est pars substantiae.

2. Secundo autem quia ipsum esse non est proprius actus materiae, sed substantiae totius; ejus enim actus est esse, de quo possumus dicere quod sit. Esse autem non dicitur de materia, sed de toto: unde materia non potest dici quod est, sed ipsa substantia est id quod est.

3. Tertio quia nec forma est ipsum esse; sed se habent secundum ordinem: comparatur enim forma ad ipsum esse sicut lux ad lucem, vel albedo ad album esse. Deinde quia ad ipsam etiam formam comparatur ipsum esse ut actus: per hoc enim in compositis ex materia & forma, forma dicitur esse principium essendi, quia est complementum substantiae, cujus actus est ipsum esse; sicut diaphanum est aeri principium lucendi, quia facit eum proprium subjectum luminis. Unde in compositis ex materia & forma, nec materia, nec forma potest dici ipsum quod est, nec etiam ipsum esse; forma tamen potest dici quod est, secundum quod est essendi principium: ipsa autem tota substantia est ipsum quod est; & ipsum esse est quo substantia denominatur ens. In substantiis autem intellectualibus, quae non sunt ex materia & forma compositae, ut ostensum est cap. L. & LI. sed in eis ipsa forma est substantia subsistens, forma est quod est; ipsum autem esse est actus, & quo est: & propter hoc in eis est unica tantum compositio actus & potentiae, quae scilicet est ex substantia & esse, quae a quibusdam dicitur ex quod est & esse, vel ex quod est & quo est. In substantiis autem compositis ex materia & forma est duplex compositio actus & potentiae: prima quidem ipsius substantiae, quae componitur ex materia & forma; secunda vero ex ipsa substantia jam composita, & esse; quae etiam potest dici ex quod est & esse; vel ex quod est & quo est. Sic igitur patet quod compositio actus & potentiae est in plus quam compositio formae & materiae: unde materia, & forma dividunt substantiam materialem; potentia autem, & actus dividunt ens commune: & propter hoc quaecumque quidem consequuntur potentiam, & actum, in quantum hujusmodi, sunt communia substantiis materialibus, & immaterialibus creatis, sicut recipere, & recipi, perficere, & perfici; quaecumque vero

sunt propria materiae & formae, in quantum hujusmodi, sicut generari, & corrumpi, & alia hujusmodi, haec sunt propria substantiarum materialium, & nullo modo conveniunt substantiis immaterialibus creatis.

CAPUT LV.

Quod substantiae intellectuales sunt incorruptibiles.

I. Part. quast. I. art. 5.

EX hoc autem aperte ostenditur quod non omnis substantia intellectualis est incorruptibilis.

1. Omnis enim corruptio est per separationem formae a materia; simplex quidem corruptio per separationem formae substantialis; corruptio autem secundum quid per separationem formae accidentalis: forma enim manente, oportet rem esse: per formam enim substantia fit proprium susceptivum ejus quod est esse. Ubi autem non est compositio formae & materiae, ibi non potest esse separatio earumdem. Igitur nec corruptio. Ostensum est autem cap. L. quod nulla substantia intellectualis est composita ex materia & forma. Nulla igitur substantia intellectualis est corruptibilis.

2. Amplius. Quod per se alicui competit, de necessitate, & semper, & inseparabiliter ei inest, sicut rotundum per se quidem inest circulo, per accidens autem aeri: unde aë quidem fieri non rotundum, est possibile, circulum autem non esse rotundum, est impossibile. Esse autem per se consequitur ad formam, per se enim dicimus quod secundum ipsum; unumquodque autem habet esse secundum quod habet formam. Substantiae igitur ipsae quae non sunt formae, possunt privari esse secundum quod amittunt formam; sicut aë privatur rotunditate, secundum quod desinit esse circulare: substantiae vero quae sunt ipsae formae, numquam possunt privari esse; sicut si aliqua substantia esset circulus, numquam posset fieri non rotunda. Ostensum est autem supra cap. L. quod substantiae intellectuales sunt ipsae formae subsistentes. Impossibile est igitur quod ipsae esse desinant: sunt, igitur incorruptibiles.

3. Adhuc. In omni corruptione remoto actu manet potentia: non enim corrumpitur aliquid in omnino non ens, sicut nec generatur aliquid est ex omnino non ente. In substantiis autem intellectualibus, ut ostensum est cap. LIII. actus est ipsum esse; ipsa autem substantia est sicut potentia. Si igitur substantia intellectualis corrumpatur, remanebit post suam corruptionem; quod est omnino impossibile. Omnis igitur substantia intellectualis est incorruptibilis.

4. Item. In omni quod corrumpitur, oportet quod sit potentia ad non esse. Si quid igitur est in quo non est potentia ad non esse, hoc non potest esse corruptibile. In substantia autem intellectuali non est potentia ad non esse. Manifestum est enim ex dictis cap. praeced. quod substantia completa est proprium susceptivum ipsius esse. Proprium autem susceptivum alicujus actus ita comparatur ut potentia ad actum illum, quod nullo modo est in potentia ad oppositum; sicut ignis ita comparatur ad calorem ut potentia ad actum, quod nullo modo est in potentia ad frigus: unde nec in ipsis substantiis corporalibus est potentia ad non esse completa nisi ratione materiae; in substantiis autem intellectualibus non est materia, sed ipsae sunt substantiae completae simplices. Igitur in eis non est potentia ad non esse: sunt igitur incorruptibiles.